

תפקיד התקשורת בעיצוב מערכת היחסים בין הקהילה החרדית והמשטרה בישראל בעיתות שגרה ומשבר

תהילה גאדו*

תקציר

לקהילה החרדית בישראל יחסים מורכבים עם המשטרה. לאור ייצוגה השלילי של קהילה זו בתקשורת הכללית, ולמול אופן ייצוגה של המשטרה בתקשורת החרדית העצמאית, המאמר בודק כיצד תופסים חרדים את תפקידה של התקשורת במערכת היחסים של קהילתם עם המשטרה. המחקר מבוסס על ראיונות קבוצתיים ואישיים עם 53 חרדים, שמהם עלה כי הן התקשורת הכללית והן התקשורת החרדית אינן מיטיבות עם מערכת יחסים זו. התקשורת הכללית נתפסת כמייצרת דימוי שלילי ומכליל של החרדים כפורעי חוק, אשר מוביל ליחס שלילי של המשטרה כלפיהם; היא לא מגנה אלימות משטרתית כלפי חרדים, וכך נמנעים מהם הגיבוי וההגנה שביכולתה לספק הכלים הטכנולוגיים לתיעוד אלימות משטרתית אינם זמינים לחרדים, לצד ההבנה כי יש צורך בתיעוד כזה; התקשורת החרדית המסורתית מייצרת נרטיב שלילי ודיכוטומי ביחס למשטרה, בעוד התקשורת החרדית החדשה היא ניטרלית יותר; לבסוף, התקשורת נתפסת כבעלת יכולת לרפא את מערכת היחסים בין החרדים והמשטרה. המחקר, שהתקיים בתקופת משבר הקורונה, העלה תובנות לזמני שגרה ולזמני משבר; הדיון עוסק בשלושה היבטים: התקשורת החרדית המשתנה ויחסיה עם המשטרה;

* תהילה גאדו, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים; המכון הישראלי לדמוקרטיה; הקריה האקדמית אונו (tehilagado@gmail.com).

מאמר זה מבוסס על מחקר שערכנו, פרופ' גיא בן-פורת ואני, בנושא יחסי חרדים-משטרה בישראל במכון הישראלי לדמוקרטיה, במרכז ג'וזאן וארווין ג'ייקובס לחברה משותפת, התוכנית לחרדים בישראל.

המחברת מבקשת להודות לגיא בן-פורת על העבודה המשותפת והפרייה, וכן לגלעד מלאך, לי כהנר ושלומית רביצקי טורפז מהמכון הישראלי לדמוקרטיה, שסייעו במהלך המחקר ותרמו בחוכמתם ובעצותיהם.

תחושת האיום של הקהילה החרדית, דרך תאוריית האיום הבין-קבוצתי; וסוגיית הכללת חרדים, דרך הגדרת הקהילה החרדית "קהילה מדומיינת".

הקהילה החרדית בישראל ויחסיה עם המשטרה

המשטרה היא גוף שהמדינה נתנה לו את הזכות הכללית להשתמש בכוח בתוך גבולותיה (Klockars, 1985). מלבד הכוח שניתן למשטרה מתוקף החוק, היא זקוקה לאמונם של האזרחים כדי שיצייתו לה ויקבלו את החלטותיה. לכן, כדי שהמשטרה תהיה מקובלת על האזרחים במדינה דמוקרטית, עליהם לתפוס אותה כלגיטימית, כלומר להאמין כי היא זכאית לדרוש מהציבור לציית לחוק ולסייע בהתמודדות עם פשיעה, וכי על הציבור חלה החובה לנהוג כך. כאשר אזרחים מאמינים שסמכות מסוימת היא לגיטימית, הם יאפשרו לה לקבוע כיצד ינהגו במצבים מסוימים (Tyler, 2004).

ציות למשטרה ושיתוף פעולה עימה מבטאים לא רק את היחס למשטרה, אלא גם את היחס כלפי המדינה והחוק. לקבוצות מיעוטים יש לעיתים יחס אמביוולנטי כלפי המדינה, וממילא כלפי המשטרה. אזרחים המזדהים ערכית עם המדינה צפויים לקבל את סמכותה וסמכות מוסדותיה. לעומתם, מיעוטים המתוסכלים ממעמדם האזרחי או הכלכלי, שאותו הם מייחסים לאפליה, עלולים להטיל ספק בלגיטימיות החוק וסמכותו, ולגלות נכונות פחותה לציית לו (Murphy et al., 2009). קבוצות מיעוטים מוטרדות לעיתים משאלות מעמדיות, הנובעות מהאופן שבו הן תופסות את עצמן ביחס לקבוצת הרוב. כאשר קבוצות מיעוטים משוות עצמן לקבוצת הרוב, עלולות להטריד אותן גם שאלות של הגינות וקיפוח יחסי, המבטאות תחושת חוסר הוגנות, אשר נתפס כחלק מאפליה מתמשכת ולעיתים אף מהזנחה מכוונת של הקבוצה (Gur, 1971). התפיסה של חוסר הוגנות מצד המשטרה קשורה לשני גורמים - שיטור יתר ושיטור חסר. אזרחים מקבוצות מיעוט מאמינים שהם נתונים לשיטור יתר, היות שגורמי אכיפת חוק חושדים בהם דרך שגרה, וכן לשיטור חסר, שאותו הם מייחסים, בצדק או לא בצדק, לאפליה ולהזנחה מכוונת הקשורה למעמדם (Ben-Porat & Yuval, 2019). חוויות של שיטור חסר ושיטור יתר עלולות להיתרגם לעמדות שליליות של קבוצת המיעוט כלפי המדינה ומוסדותיה. ככל שתחושות הקיפוח, האפליה וחוסר הצדק חזקות יותר, כך נחלשת המחויבות לחוק. זיקות מסוג זה קיימות בדרך כלל בקרב מיעוטים כמו מהגרים או דתיים קיצוניים (רטנר, 2009).

הקהילה החרדית בישראל מתנהלת כ"תרבות מובלעת" (סיון, 1991). היבדלות מהסביבה הישראלית, ואף התנגדות למדינה ולמוסדותיה, הן חלק מעקרונותיה (בראון, 2017). בהיותה קבוצת מיעוט, הקהילה החרדית מטילה ספק בלגיטימיות

החוק, ולפיכך מביעה נכונות מצומצמת בלבד לציית לחוק ולמערכת אכיפת החוק. חרדים מביעים בעקביות עמדות שלילית כלפי המדינה ומוסדות החוק, ומבין כלל קבוצות האוכלוסייה בישראל, רמת האמון שלהם במדינה היא מהנמוכות ביותר. גם עמדותיהם כלפי חובת הציות לחוק הן שליליות ביותר, והם מאופיינים ברמת מחויבות נמוכה לחוקי המדינה (הרמן ואח', 2021; רטנר, 2009).

אזרחים ישראלים מקבוצות שונות חיים בתחושת חוסר ביטחון, ואמונם ביכולתה של המשטרה להעניק להם ביטחון הוא מועט (Ben-Porat & Yuval, 2019). מבין מוסדות החוק בישראל, המשטרה זוכה למידת האמון הנמוכה ביותר (רטנר, 2009), והציונים שנתנים חרדים למשטרה במדדי הוגנות, שוויון ואמון הם הנמוכים ביותר. לדוגמה, נמצא שרק 30 אחוזים מהחרדים מאמינים שהמשטרה מעניקה להם ביטחון (בן-פורת וגאדו, 2023). גם יחסם השלילי של חרדים כלפי המשטרה הוא קיצוני בהשוואה למגזרים אחרים בישראל (הרמן ואח', 2021; רטנר, 2009). למשל, באסון מירון ניכרה נטייה של חרדים להאשים גורמי מדינה ומשטרה (Gado & fishof, 2023). בנרטיב החרדי נתפס שיטור החסר בקהילה כאפליה והזנחה מכוונת, ובו בזמן ישנה חוויית שיטור יתר. אך בשונה מקבוצות מיעוטים אחרות במדינה, כמו אזרחים ערבים או יוצאי אתיופיה, לשיטור היתר שחווים החרדים אין משמעות ביום-יום, שכן חרדים אינם מזוהים עם פשיעה ואינם סובלים מסטראוטיפים הקשורים בעבריינות ואלימות, ולכן אינם נתונים לחשדות לעבריינות או לעיכובים הנגזרים מכך. לעומת זאת, הם מקשרים את שיטור היתר בעיקר לאלימות משטרתית המופעלת כלפיהם בהפגנות, אשר נתפסת כמדיניות פעולה שונה מזו המופנית כלפי מפגינים לא חרדים (Ben-Porat & Yuval, 2019). כמו כן, חרדים חשים לעיתים כי השוטרים אינם מבינים ואינם מכבדים את אורחות חייהם הדתיים והקהילתיים. נוסף על כך, בקהילה החרדית קיים נרטיב של דיכוי לצד תחושת נחיתות ואפליה (Bergman et al., 2017). יחס זה אינו חד-סטרי: גם שוטרים רואים בחרדים גורם שלילי ומאיים (שורצולד וויצמן-שיגא, 2019).

יחסיה של הקהילה החרדית עם המשטרה הם דו-ערכיים. לצד יחסה השלילי של הקהילה כלפי המשטרה, האמון המועט בה ותחושת שיטור היתר ושיטור החסר, שוררת בקהילה הבנה של הצורך בשיטור (בן-פורת וגאדו, 2023). יחס דואלי זה כלפי המשטרה משקף אמביוולנטיות כללית של הקהילה ביחס למדינה, והוא גם תוצר של שוני תוך-מגזרי. אף שלקהילה החרדית בכללותה יש תשתית בסיסית, אידאולוגית ודתית אחת, היא מורכבת מקבוצות מגוונות הנבדלות זו מזו (בראון, 2017). כשם שהקהילה אינה עשויה מקשה אחת, כך גם יחסן של תת-הקבוצות השונות כלפי המדינה והמשטרה אינו אחיד. משבר הקורונה, שיוזכר במאמר זה, ערער על עצמאותה האפשרית של הקהילה החרדית והגביר את תלותה במדינה ובמוסדותיה (שמריהור

ישורון ושרון, 2021). מאמר זה יעסוק, אם כן, במערכת היחסים בין הקהילה החרדית למשטרה מנקודת המבט החרדית.

חרדים בתקשורת הכללית

אף על פי שהקהילה החרדית אינה הומוגנית, בחברה הישראלית הכללית רווחת נטייה להתייחס אליה כמקשה אחת. התקשורת ממלאת תפקיד בעיצוב ההתייחסות המכלילה הזו, פעמים רבות לשלילה. כך, כאשר כלי תקשורת מסקרים אירוע של העדה החרדית - הפלג האנטי־ציוני הקיצוני - הם אינם מציינים שמדובר בקבוצה מסוימת זו, אלא מגדירים אותו כאירוע חרדי כללי. כך, עמדות ופעולות של חברי העדה החרדית מיוחסות לכלל הקהילה החרדית, מה שמביא להצגתה כקיצונית ואלימה. הכללות אלו משליכות על תדמיתם של החרדים בקרב צרכני תקשורת ותורמות להנצחת התפיסה כי המגזר החרדי כולו הוא מגזר קיצוני שמאיים על הסדר הציבורי בישראל (Shukrun-Nagar, 2014). התייחסות כוללנית שלילית לחרדים רווחת בעיקר בעיתות משבר (Gilman, 2021; Yogev, 2021). כלי תקשורת מבקשים להיתפס אצל צרכניהם כמבטאים את זהותם האישית ותפיסתם האידאולוגית. הם מנסים לשמר את נאמנותם של צרכני התקשורת באמצעות הבלטת "אחר", המאיים על דרך חייהם ועל זהותם (גיגי ואח', 2021). ככלל, הבניית האחר ותיוגו ככזה נועדו לבדל בין תרבות הרוב ובין המיעוט, ולמעשה הם מבנים מציאות (סעיד, 2000). הצגת החרדים בתקשורת הישראלית כמאיימים ושלייליים נועדה להבנותם בתודעת הציבור בתור אחר תרבותי מאיים (Harding, 1991).

התקשורת החרדית

צורכיהן התקשורתיים של קבוצות מיעוט לא מסופקים במלואם באמצעות התקשורת הכללית. שאף מרחיקה בשיטתיות מיעוטים אתניים ודתיים מהספֶרה הציבורית (Rigoni, 2005). יתרה מזאת, ככל שקבוצה חשה נדחקת לשוליים, גדל חוסר שביעות הרצון של חבריה ביחס לתקשורת הכללית (Waltz, 2005). גורמים אלה, לצד החשש מחשיפה לתכנים חוץ־קהילתיים, הם שהובילו להתפתחותה של תקשורת חרדית פנים־מגזרית חלופית. עקרון ההסתגרות של הקהילה נוגע גם לצריכת מידע וכולל התנגדות לחידושים, שאליה מתווסף חשש מהפוטנציאל ההרסני של טכנולוגיות תקשורת מודרניות (Duetsch, 2009). ואכן, התקשורת הפנים־מגזרית של הקהילה החרדית, המיועדת לקהילה בלבד, היא המפותחת ביותר בהשוואה לשאר המגזרים בישראל (כהן, 2013). למעשה, חרדים אינם צורכים כמעט תקשורת שאינה מיועדת

עבורם בלעדית (הלינגר וראשי, 2011) ו־71 אחוזים מהם קוראים רק עיתונים חרדיים (כהנר, 2020). התקשורת החרדית מבססת זהות קבוצתית, ובכך מספקת את צורכי הממסד החרדי.

ככלל, עבודה עיתונאית היא תיווך ידע עבור הקוראים, וכוללת סינון מידע. על כן עיתונאים מוגדרים "שומרי סף" (Gesualdo et al., 2020). גם את התקשורת החרדית ניתן להגדיר "שומרת סף", היות שתכניה מושפעים מהדת, נוכחות בה רוחם של כתבי הקודש ואמות המידה המחמירות של ההלכה (Cohen, 2005), ויתרה מזאת, היא מצנזרת מידע. העיתונות החרדית כוללת ועדות רוחניות המפקחות על התכנים המתפרסמים בה ועוסקות בצנזורה (Cohen, 2017; David & Baden, 2017). כמו כן, לתקשורת החרדית מדיניות מכוונת של הימנעות מסיקור פשיעה, אלימות ואירועים הקשורים לסמים או מין, ונטייה כללית לדווח על המציאות כפי שהיא אמורה להיות, לדעת קברניטיה, ולא כפי שהיא. צנזורה זו נובעת מאמונה ב"זכות הציבור שלא לדעת" על עניינים שאינם תואמים את ערכי הקהילה (לוי, 1988; קפלן, 2006; Cohen, 2012). העיתונות החרדית ממלאת תפקיד חשוב בהבניית התודעה של הציבור החרדי, והמשטרה, בפרט בשנותיה הראשונות של המדינה, הוצגה בה באופן שלילי ביותר (לבנקרון, 2020).

למרות התפוצה הנרחבת של עיתונות מודפסת בקהילה החרדית, ניכרת ירידה בחשיפה אליה ומעבר לצריכת מידע דרך ערוצים אחרים, ובראשם אתרי חדשות באינטרנט. זאת למרות מלחמתם של רבנים במדיה החדשים, המציעים גישה למידע שאינו בשליטתם (Cohen, 2015, 2017). כהנר (2020) מתארת מגמות של שינוי בכללי המשחק, המאפשרות לחרדים רבים לצרוך באינטרנט מידע ישיר וגולמי, לא מסונן ולא מעובד, בשונה מהמידע המתפרסם בתקשורת הפנים־מגזרית (כהן, 2013).

חרדים ומשבר הקורונה

בעת מגפת הקורונה, הנחיות הרבנים החרדים לא תמיד עלו בקנה אחד עם הנחיות הבריאות הממשלתיות. הנחיות הממשלה הועברו באמצעי התקשורת הכלליים, ואילו החרדים, שנחשפו למידע מסונן בתקשורת החרדית, צייתו להוראות הרבנים במידה רבה יותר מאשר להוראות הממשלה (Adini et al., 2022; Cohen & Spitz, 2022). עקב כך פחת אמונם של חרדים רבים במנהיגות החרדית ובעסקנים חרדים, שנתפסו כמי שלא הבינו את חומרת המשבר, והואצה המגמה של חיפוש מקורות מידע חלופיים ומהימנים יותר מהמקורות החרדיים (David & Baden, 2017; Yogev, 2021).

מערכת היחסים בין הקהילה החרדית לכלל האוכלוסייה בישראל עברה טלטלות בתקופת משבר הקורונה. החרדים נתפסו כמפיצי המחלה ופורעי חוק (שמריהו־ישורון ושרון, 2021; Yogeve, 2021; Gilman, 2021). אמצעי התקשורת מילאו תפקיד בולט בעיצוב תודעת הציבור ביחס להיבטים שונים של המגפה (Marciano & Yadlin, 2023). הם דיווחו בקביעות על עבירות והפרת הנחיות הבריאות בקהילה החרדית, ומיצבו אותה כמקור מרכזי להפצת המחלה (שטרן וויזר, 2021; Shomron, 2022). במקביל, חרדים פירשו הטלות סגרים על אזורים חרדיים כניסיונות לבדל אותם ולפגוע בהם, ואף כביטוי לשנאת חרדים מושרשת (שמריהו־ישורון ושרון, 2021). מארי דאגלס מצביעה על תכונה אנושית שלפיה פחד מסכנה מחזק הפרדה ופילוג בין קבוצות, ולפיכך משברים מעמיקים שסעים חברתיים קיימים (Douglas, 1992, p. 34). אם כן, נראה שמשבר הקורונה העמיק את השסע בין הקהילה החרדית לכלל החברה בישראל.

המאמר הנוכחי בוחן את מערכת היחסים בין הקהילה החרדית למשטרה כפי שרואים אותה חרדים, דרך תפיסותיהם לגבי מקומה של התקשורת במערכת יחסים זו, בזמני שגרה ובעיתות משבר. אף שמחקרים רבים עוסקים ביחסים בין קבוצות מיעוט למשטרה בישראל וברחבי העולם, מערכת היחסים בין החרדים למשטרה בישראל לא נבחנה דיה, ומהמחקרים המעטים המתמקדים בה נפקד מקומה של התקשורת, כמו גם נקודת המבט החרדית על הנושא. המאמר מבקש למלא חלל זה ולהשיב על השאלה כיצד תופסים חרדים בישראל את התפקיד שממלאת התקשורת במערכת היחסים בינם ובין המשטרה. המחקר, שנערך בתקופת משבר הקורונה, יבחן את יחסם של חרדים הן לתקשורת הכללית והן לתקשורת החרדית, ויביל לתובנות בנוגע לתקופות משבר וגם לזמני שגרה.

שיטת החקר

כדי להשיב על שאלת המחקר בוצע מחקר איכותני־נרטיבי שהתבסס על ראיונות נרטיביים משני סוגים - קבוצתיים ואישיים - עם 53 מרואיינים ומרואיינות חרדים. נערכו שישה ראיונות **קבוצתיים**: ארבעה ראיונות עם גברים, שבהם השתתפו 32 מרואיינים, ושני ראיונות עם נשים, שבהם השתתפו 14 מרואיינות. שתיים מקבוצות הגברים כללו צעירים בני 18-23, רובם תלמידי ישיבות רווקים שתורתם אומנותם. בשתי קבוצות הגברים הנוספות השתתפו גברים בני 22-50, חלקם פעילים חברתיים, רובם אבות, רובם עובדים וחלקם אברכי כולל. שתי קבוצות הנשים היו הטרוגניות יותר. הן כללו נשים בגילאי 30-45, כולן עובדות וכמעט כולן בעלות השכלה אקדמית או במהלך לימודים. היו ביניהן רווקות ונשואות, עם או בלי ילדים. בכל הראיונות הקבוצתיים היה תת־ייצוג לחסידים ליטאים וספרדים. המרואיינים והמרואיינות קיבלו

עבור השתתפותם שובר מתנה לקנייה בסך מאה שקלים. האינטראקציה שנוצרה בין המשתתפים בראיונות הקבוצתיים אפשרה לעמת אותם עם עמדות שונות ולקבל תשובות מפורטות. כך התקבלה גישה לנרטיב קהילתי, שאותו היה קשה יותר לחשוף באמצעות ראיונות אישיים (שקדי, 2003). ראיונות העומק האישיים נערכו עם שבעה אנשי מפתח חרדים: רב של שכונה חרדית בירושלים; דובר של הפלג הירושלמי; כתב לענייני משטרה באתר חדשות חרדי; עיתונאי בתקשורת הכללית (Ynet, יהדות), שהוא גם אחד מעורכי האתר **חרדים 10**; פעיל רשת העוסק בתיעוד אלימות של שוטרים בהפגנות; ושני חרדים ששירתו במשטרת ישראל, אשר עוסקים, כל אחד בדרכו, ביצירת חיבורים והבנות בין המשטרה לקהילה החרדית - אחד שימש רב מחוז במשטרה, והשני קצין משטרה.

המרואיינים גויסו באמצעות היכרות אישית ובשיטת כדור שלג. כל הראיונות נערכו במהלך החודשים אוגוסט-אוקטובר 2021, חלקם פנים אל פנים וחלקם מקוונים, באמצעות תוכנת זום (Zoom). הפורמט המקוון אפשר לראיין אנשים ונשים מרחבי הארץ. למרואיינים הובטח שפרטיהם יישארו חסויים והתקבלה הסכמתם להתראיין עבור המחקר. הראיונות נערכו בעת משבר הקורונה, ועל כן אירועים הקשורים למשבר זה עלו בהם. אירועי המשבר ייצגו באופן מוקצן את מערכת היחסים בין החרדים למשטרה, שהיא מורכבת גם בתקופות של שגרה. הראיונות עסקו בתפיסותיהם של חרדים לגבי המשטרה, דרכי פעולתה ומידת ההוגנות שלה, וכן באמונם של המרואיינים במשטרה, בתחושת הביטחון שהיא מספקת להם, בתחושותיהם בנוגע לשיטור יתר ושיטור חסר ובדפוס פנייתם למשטרה. הראיונות גם התייחסו לשיפורים נדרשים בדרכי הפעולה, הן של המשטרה והן של הקהילה החרדית, לשינופי פעולה אפשריים ולהתגייסות חרדים למשטרה.

הראיונות הוקלטו ותומללו. לצורך מאמר זה נותחו כלל ההתייחסויות לכלי תקשורת שעלו במהלכם. התמלולים עברו ניתוח נרטיבי, המתמקד בנרטיבים של המרואיינים בנוגע לחוויותיהם האישיות והקבוצתיות (Smith, 2016). נרטיבים יכולים לחשוף קולות מרובים בקהילה מסוימת או אף בתוך אדם יחיד. בפורמט של ראיונות קבוצתיים, נרטיבים עשויים להיבנות בנפרד או במשותף במסגרת הקבוצה (Korstjens & Moser, 2018). במחקר הנוכחי נבחנו הן הדינמיקה הקבוצתית והן הנרטיבים האישיים שעלו בשני סוגי הראיונות.

ממצאים

האזנה לנרטיבים של המרואיינים העלתה כי חרדים סבורים שהתקשורת הישראלית ממלאת תפקיד חשוב במערכת היחסים של קהילתם עם המשטרה. להלן יסקרו ארבעה נרטיבים, לצד משאלה לפתרון, ולאחר מכן יידונו משמעויותיהם. הנרטיב הראשון רואה את התקשורת הכללית כבעלת תפקיד מרכזי ביצירת דימוי שלילי של החרדים בכללותם כפורעי חוק - דימוי המשפיע על תפיסותיהם של שוטרים כלפי חרדים ועל פעילות המשטרה בקרב הקהילה, ומעודד שיטור יתר. לפי הנרטיב השני, התקשורת לא מגנה אלימות משטרתית כלפי חרדים, וכיוון שהחרדים לא נהנים מגיבוי התקשורת הם חשופים יותר לאלימות זו. הנרטיב השלישי מציג את היעדרם של כלים טכנולוגיים זמינים לתיעד אלימות משטרתית כלפי חרדים, לצד הצורך בתיעודה. והרביעי הוא נרטיב שלילי שמייצרת התקשורת החרדית ביחס למשטרה. לסיום, עלתה משאלה שהתקשורת תעזור לריפוי מערכת יחסים זו.

התקשורת יוצרת דימוי שלילי של החרדים, המשפיע על יחס המשטרה כלפיהם

נרטיב בולט שעלה בראיונות מתקשר לחוויית הנרדפות של הקהילה החרדית (Bergman et al., 2017). נשמעה טענה כי התנהלות התקשורת הכללית ביחס לחרדים היא מגמתית, וכי יש לה תפקיד מרכזי ביצירת דימוי שלילי שלהם. כאשר היא מבלטיה הפרות חוק מצד חרדים, נוצר דימוי של הקהילה כולה כפורעת חוק. דימוי שלילי זה, אשר חל על כלל זרמיה של הקהילה החרדית, משפיע על האופן שבו נתפסים החרדים בעיני המשטרה והשוטרים, ובכך מעודד שיטור יתר. המרואיין ששימש רב מחוז במשטרה מתאר את הדימוי השלילי הכללי שיוצרת התקשורת, לאו דווקא בהקשרים של הפרת חוק: "התדמית היא שלילית [...] כי מאוד קשה לשוטר, גם אם הוא נמצא עם מדים ובתפקיד, להתנתק מהתפיסה החברתית בחברה בישראל, שהתקשורת מזינה אותה ומנציחה את הקוטביות ואת ה'חרדים לא עובדים, לא משרתים בצבא' (א', רב משטרה בדימוס).

בארבעה מתוך ששת הראיונות הקבוצתיים הואשמה התקשורת בעידוד יחס שלילי כלפי חרדים. באחת מקבוצות הגברים הצעירים נוצר קונצנזוס בנוגע לתחושת חוסר ביטחון מול המשטרה, והמרואיינים תלו תחושה זו בהשפעתה של התקשורת על החברה. נטען כי המשטרה נוהגת בחרדים באלימות בשל השיח התקשורתי, המעודד יחס כזה: "זה השיח שמה [...] גם התקשורת וגם בתוך המשטרה. אם יתקפו חילונים יגמרו אותם, אם יתקפו חרדי לא יעשו להם כלום. אני חושב שזה התקשורת [...] תקשורת היא לא בעד החרדים ברמה מאוד קיצונית" (קבוצת גברים 1). בקבוצת

גברים אחרת הובאה דוגמה מעשית לאלימות משטרית כלפי חרדים בעקבות הדימוי השלילי שיוצרת התקשורת:

היחס של המשטרה כלפי החרדים, וזה לא דבר חדש, רואים את זה בכל הפגנה, בכל הסיטואציות האלה היד הרבה יותר קלה על ההדק מאשר בקהלים אחרים. זאת אומרת שאם יש הפגנה [חרדית] מיד יביאו מכת"זיות עם בואש, וישתמשו בכלים הכי עוצמתיים על מנת לפזר אותה. מה שראינו בתחילת הקורונה בהפגנות [של חילונים] נגד ביבי, שם לא השתמשו במכת"זיות, וגם אם כן, זה היה רק אחרי שהציבור ביקש, והביאו מכת"זיות עם מים רגילים ולא עם מים כחולים עם הריח המסריח. בשביל להעיף אנשים עם מכת"זית אפשר עם מים, אבל פה, בגלל שזה חרדים, וגם ככה הם מסריחים, זאת ההסתכלות של המשטרה, הם גם ככה מלוכלכים, אז נלכלך יותר. החרדים רגילים לקבל מכות [...] התקשורת גם די אשמה בכל היחס הזה כלפי החרדים. הרבה אשמה, לא קצת (קבוצת גברים 4).

בעיני חרדים, התקשורת לא רק מציגה אותם כאזרחים פחותי ערך אלא גם כפורעי חוק. לדברי י', כתב לענייני משטרה באתר חדשות חרדי, התקשורת הבנתה את התודעה הציבורית כאשר ייחסה לחרדים הפרות של איסור ההתקהלות בעת משבר הקורונה, ותודעה זו השפיעה על התנהלות המשטרה מול כלל החרדים:

אני כֶּצֶלם [...] חברים שלי צלמים [חילונים] אומרים לי [...] אנחנו חייבים תמונה של התקהלות, נצלם ביחד הרבה אנשים. אני שואל, למה אתם באים אליי? אומרים לי, כי אצל החרדים יש יותר התקהלויות, כל בוקר וצהריים וערב בתפילה, טישים, יש את המשוהו החרדי. ואז התחילו לפרסם "החרדים", "החרדים", והגיעו הפוליטיקאים ו"הציבור החרדי לא שומע להנחיות", וזה חלחל למשטרה. ולא היה אפשר לעצור את זה, כל מקום שהגיע שוטר, לא קיצוניים, אני מדבר על המיינסטרים החרדי, כל מקום שהגיע שוטר [...] לא כי אני מפר את ההנחיות או לא שומר או כן שומר [...] הגעת לפה כי אני חרדי.

בהמשך דבריו מתאר הכתב צורת פעולה מגמתית של אנשי תקשורת המסקרים אירועים הקשורים לחרדים:

באים אנשי יחסי ציבור לעיתונאים ואומרים להם: אל תדווח על האירוע הזה, אני אדאג לך באירוע הבא [...] כתבים שמסקרים את התחום החרדי ניוונים, מקבלים כספים, מכל מיני משרדי פרסום, והם גם יתייחסו לאירוע הזה בצורה מאוד מעוותת [...] יכולים לעוות את המציאות לגמרי.

באחת הקבוצות הוגדרה ההתנהלות התקשורתית "הנדוס תודעה" נגד חרדים, הפועל גם על תודעתם של שוטרים:

כשמדברים על הקורונה רואים תמונה של חרדי בלי קשר לכתבה, זה היה עכשו גם בהארץ, זה הנדוס תודעה - מה שגרוע זה חרדי. יושב שוטר, שהוא בן אדם, וזה משפיע.

הוא אדם, הוא מושפע מהתקשורת וזה משפיע על איך שהוא מתנהג [...] בית ספר חילוני פתח והראו תמונות של חרדים (קבוצת גברים 2).

כאשר מרואיינים נשאלו מה היו מציעים לקצין משטרה היפותטי שהיה נוכח בשיחה, הם השיבו כי כל עוד התקשורת מסיתה נגד חרדים יהיה קשה לשפר את יחס השוטרים כלפיהם:

השוטרים שלו מאזינים לתקשורת [...] אין לו מה לעשות, אדם מגיע הביתה ורואה חדשות ומוזן משנאה, ואומרים לו בעבודה: לא, אתה חבר שלהם, זה לא שייך [...] זה גם השנאה, אם אתה שונא מישהו אתה מתנהג בהתאם. אם אתה כל הזמן מקבל את זה מהתקשורת אז תתנהג ככה, זה לא יעזור שיאמרו שלא כל החרדים אותו דבר (קבוצת גברים 1).

בדברים אלו עולה בין השורות הטענה כי התקשורת מכלילה ביחסה לחרדים. לצד זאת, הנרטיב העוסק במגמתיות של התקשורת נגד חרדים מתייחס לכלל אמצעי התקשורת, בין שהאוריינטציה הפוליטית שלהם היא שמאלית ובין שהיא ימנית. דוגמה לכך מופיעה בדיון הבא:

מראיין: אתם מייחסים לתקשורת משהו מאוד מרכזי בסיפור הזה.

- זה בעיקר התקשורת. כמו שכל נהג מונית הוא ימני כי הוא שומע כל יום את אותו רדיו, אז אין מה לעשות, מי שרואה טלוויזיה כל הזמן שונא את החרדים.

מראיין: שוטרים לפי ההתרשמות שלי לא מגיעים מהשמאל, [לא] מצביעי יאיר לפיד.

- גם אדם ימני בקורונה חשב שהחרדים מפיצי מחלות ומפיצים את הקורונה, לכן הם [השוטרים] בגישה הזאת, בגישה אגרסיבית וברוטלית (קבוצת גברים 2).

בריאיון עם הרב, הוא טען כי בשעת משבר היחס השלילי של השוטרים, הניזון מהתקשורת, בא לידי ביטוי ביתר שאת:

זה יותר גרוע ממדיניות, זה הסתה [...] התקשורת והחילוניות מטיפים נגד החרדים [...] אני לא אגיד לך שזה ביום־יום שזה מתבטא, אבל שעת המבחן זה דווקא בשעות הקשות של המצוקה, שם המבחן איך מתנהגים. לא חוכמה ביום־יום איך הם מתנהגים. מול אדם אחד (ז', רב של שכונה חרדית בירושלים).

באחת הקבוצות תוארו יחסי גומלין בין המשטרה והתקשורת: המשטרה ניזונה מהתקשורת ולכן יוצאת נגד חרדים, ובכך היא מגיבה למסריה של התקשורת, מִרְחָה אותה ואף מזינה אותה. המשטרה מושפעת מהתקשורת ומשפיעה עליה גם יחד:

האירוע הגדול בבני ברק, כשכמה בחורים הפכו ניידת, עשו [השוטרים] הפגנת כוח על הגב של מאתיים אלף אזרחים. זה הפגנת כוח לתקשורת, כי התקשורת אומרת "תעשו משהו", אז נכנסים למאתיים אלף איש, נכנסים לבני ברק, עושים רעש, מקבלים יחס

מהתקשורת [...] החליפו את בני ברק עם מחנה פליטים שועפט. אמרו, יש פה קבוצה נגד המשטרה, אז צריך להשתלל כמו שנכנסים לעזה [...] התקשורת צעקה "תעשו משהו", עשו הפגנת כוח סתם עם עצמם, עשו בלגן (קבוצת גברים 2).

לקראת סיום הצגתו של הנרטיב הראשון, יובאו דבריהם של שני מרואיינים שהביעו עמדה שונה מעט מזו שרווחה בראיונות. ש', קצין המשטרה, סיג מעט את הנרטיב שתואר עד כה:

מראיין: עשינו לפני כמה שבועות שיחה עם חבר'ה צעירים, בני ישיבות, והיה להם נרטיב מאוד מאוד מסודר שאמר משהו כזה: התקשורת החילונית והשמאלנית יוצרת לחרדים דימוי שלילי [...] וזה מסביר את היחס השלילי של המשטרה לחרדים, זה הנרטיב, זה ממש היה כאילו בשכנוע מאוד עמוק.

- אני יכול לומר שמאוד קשה להתמודד עם נרטיבים כאלה. אתה יכול לומר לו "לא נכון", הוא יגיד "כן נכון", אין דרך לצאת מזה [...] אני לא מזלזל בהשפעה התקשורתית אבל אני חושב שזה לא כמו שזה נראה. החברה החרדית, כיוון שהם לא צורכים בעצמם תקשורת.

גם העיתונאי שעובד בתקשורת הכללית הסתייג מנרטיב הנרדפות הטבוע בקהילה החרדית:

אני לא יכול לקבל את זה לגמרי. זאת אומרת, אני לא חושב שרוב החרדים הרגילים, אני לא חושב שהם סובלים מאלימות משטרתית אובייקטיבית [...] יש תחושה שאנחנו בגלות. יש משפט שחרדים מפטירים: "טוב, אנחנו בגלות עדיין". זה נהפך למנטרה. עכשיו, איזה גלות? אנחנו בארץ ישראל, במדינת ישראל, אבל עדיין התחושה היא ש"אנחנו עדיין בגלות" [...] אני חושב שבסוף החרדים לא מרגישים נרדפים באופן יוצא דופן, הם יפטירו את המילים "אנחנו בגלות" [...] אנשים לא חיים בתחושה של רדיפות כל הזמן, אני לא מסכים עם זה, אני לא חושב ככה, בטח בתקופות שהיינו בשלטון (ע', כתב ב'Ynet').

שני המרואיינים הללו היו מסוגלים להביע הסתייגות מהנרטיב החרדי הרווח למרות היותם חרדים בעצמם, מכיוון שהם "אנשי גבול" החיים בשני העולמות: הם מכירים הן את העולם החרדי על הנרטיבים שלו, והן את הציבור הרחב, מנקודות המבט של המשטרה ושל התקשורת הכללית.

כהשלמה לנרטיב התקשורת המכלילה ביחסה לחרדים, יובאו להלן ציטוטים המשקפים הכללה מקבילה שחרדים יוצרים לעצמם. הגם שבחיי היום-יום תת-הקבוצות החרדיות השונות לא מתערות זו בזו, ואף חלוקות ביניהן מבחינה אידאולוגית, נוצרת אחוות חרדים כאשר אחת הקבוצות נפגעת מהמשטרה. כך מתאר זאת קצין המשטרה:

המיינסטרים החרדי שונאים את הפלג הירושלמי, אבל כשהפלג הירושלמי חוטף מכות מהמשטרה אז הם שונאים יותר את המשטרה. המיינסטרים החרדי יגיד "אנחנו לא נטורי קרתא", אבל כשמישהו מנטורי קרתא יחטוף רימון הלם הם יגידו "כי הוא חרדי הוא חוטף". אני יכול לומר שגם באופן אישי כשאני רואה חרדי חוטף מכות זה צובט לי יותר.

בקבוצת הגברים הרביעית עלתה טענה דומה, המבטאת גם ביקורת פנים־קהילתית:

אני חושב שכולנו, כל מי שיושב פה בחדר, אף אחד לא חטף אָלָה, או בלשון העם החרדי "מגייה", משוטר בברך, אף אחד לא היה בתא מעצר, אף אחד לא. כי חרדי נורמלי, אזרח נורמלי, לא משתתף באירועים כאלה, וודאי לא בצורה שהוא יכול לסכן את עצמו [...] שומר על מרחק של צופה סקרן ולא מתקרב [...] אני חוזר למה שהחברים מלינים ואומרים "אבל מכים את החרדים". אבל אנחנו לא חטפנו מכות, אז למה אנחנו אומרים שמכים את החרדים ומרגישים כאילו המשטרה נגדנו? כי **אנחנו בעצמנו עושים את ההכללה**, שאם הכו חרדי בהפגנה שאנחנו נגד קיומה, אנחנו לא רוצים שהיא תתקיים, אנחנו נגדה, אבל הכו חרדי והראו בתקשורת, אז אנחנו נגד המשטרה, כי **אנחנו חרדים ואנחנו רואים את עצמנו כציבור גדול, רחב וכוללני, ומשתייכים ליחידה הזאת שנקראת חרדים** (קבוצת גברים 4).

התקשורת לא מגנה אלימות משטרתית כלפי חרדים

לפי הנרטיב השני שעלה מהראיונות, לתקשורת יש יכולת לבקר את פעילות המשטרה, ובכך לשמש מנגנון הגנה שימנע התנהלות בלתי הוגנת של המשטרה כלפי אזרחים. אך בנוגע לחרדים המצב שונה: כשהם סופגים אלימות משטרתית, התקשורת לא מגנה זאת, כחלק מגישתה השלילית כלפיהם. כך, החרדים לא מקבלים מהתקשורת גיבוי או הגנה מפני אלימות. לפי נרטיב זה, לחרדים אין כוח מול התקשורת והם מתקשים להתגונן מהשפעותיה.

המרוויינים תיארו מנגנון הגנה שיוצרת התקשורת, אשר חרדים לא נהנים ממנו: "אם התקשורת הייתה מגנה כל פעם שנטפלים לחרדים, אז זה היה שונה. כשאין גיבוי לשום מקרה אין להם סיבה לשנות. אם כנגד כל אלימות לא מוצדקת היו עושים רעש בתקשורת, פותחים מהדורה, בלגן, אז זה יעזור" (קבוצת גברים 1).

ע', דובר הפלג הירושלמי, טען אף הוא כי באמצעות התקשורת ניתן למנוע אלימות משטרתית: "אנחנו חיים בעולם [שאם] לא תגיע לתקשורת, לא תגרום ששוטר יגיד 'אני לא רוצה שתעצרו אותי, אין לי כוח לבלגן הזה', וזה מה שקורה".

גם באחת מקבוצות הנשים הוצגה התקשורת כגוף המפקח על התנהלות המשטרה מול אזרחים, אולם אינו מועיל לחרדים:

היו הרבה הפגנות והיה אפשר לראות איך השוטרים התנהגו, באיזו אלימות, איזה אמצעי אלימות הם הפעילו. לעומת ההפגנות בבלפור שהיו שם דברים קטסטרופליים ודברים לא נתפסים, והם [השוטרים] לא עשו שם כלום, התנהגו בדחילו ורחימו ורחמים גדולים. כל דבר שהם יעשו התקשורת תפרסם, הרי המדינה מתנהלת לפי התקשורת, ומי ששולט בתקשורת זה השמאלנים, והם בסופו של דבר מנהלים את כולם, אז גם המשטרה כפופה להם ומנסה לרצות אותם. אז בוודאי שאם בתקשורת אוהבים להשחיר את הציבור החרדי אז המשטרה מיישרת קו עם ההתנהלות הזאת (קבוצת נשים 2).

המרוויינים הביאו דוגמאות נוספות המשוות בין שיטור יתר והתנהלות פוגענית כלפי חרדים, שלא זכו לגינוי תקשורת, ובין אירועים שזכו לסיקור תקשורת, אשר הוביל לכך שהמשטרה פעלה בהגינות:

בבני ברק כל אדם שנכנס לחנות, כל אחד, קיבל מכות, ולא קיבלו שום גינוי מהתקשורת, ערוץ 12 לא גינו, אמרו שחרדים השתוללו ופירקו שוטרים ואז הגיעו פרטים לעצור אותם. לא היה שום גינוי. אם היו עושים את זה בכל מקום אחר היו קופצים עליהם (קבוצת גברים 1).

דוגמה אחרת עסקה בשיטור חסר - מקרה שבו הגיעה ניידת באיחור לאירוע שדרש טיפול מהיר: "אנין מאמין שזה קורה גם במגזרים אחרים, אבל אצלנו הרבה יותר. כי במגזר אחר זה מיד יעלה לתקשורת והם לא ייתנו לעצמם את הפדיחה הזאת. אצלנו, אפשר להתעלל בנו" (קבוצת גברים 2).

דובר הפלג הירושלמי הביא דוגמה מעולמות התוכן שלו - הפגנות הפלג הירושלמי. הוא תיאר אלימות משטרתית קשה בהפגנות, וקישר אותה ליחסי הגומלין בין התקשורת והמשטרה:

הם עושים את הפשלות ועלינו מוציאים את העצבים. לא יפה. מי נותן את ההוראה? הניצבים שנמאס להם כבר שבתקשורת אומרים שהם לא יכולים על החרדים, אז כיסחו אותם, זה סביר? זה חוקי? אם זה היה קורה בצפון תל אביב זה היה עובר? אם זה היה מצולם על ידי התקשורת משהו היה מקבל את זה? לא!

לא די שהתקשורת לא משמשת גורם מפקח על התנהלות המשטרה מול חרדים, לדברי הרב היא אף מחבלת בניסיונות הידברות בין המשטרה והחרדים:

יש הידברויות, שזה דבר מאוד בריא, וטוב שיש הידברויות ושיתופי פעולה. הבעיה שהתקשורת שומעת שיש הידברות ויש גישה מקילה, אז היא עושה עליהם על הדברים. במקום לבוא ולמנף, שאדרכה, על ידי ההידברות יכולים להגיע להסכמות ולדברים שהם טובים, עושים את ההפך הגמור (ז', רב של שכונה חרדית).

ככלל, התקשורת הוצגה כגוף חזק שלחרדים אין כוח מולו. כך טען אחד המרואיינים: "כל המדינה שייכת לחילונים, אין לנו משהו שלנו, התקשורת חילונית, אם נעשה משהו לא נוכל לעלות לתקשורת, להגיד 'זה לא קשור אלינו', החילונים משתלטים. במיוחד שהתקשורת זה חלק מהשמאל. לכן, כמה שיעשו, הם [השוטרים] לא יחטפו מהתקשורת כלום" (קבוצת גברים 1).

בקבוצה אחרת אף נטען כי החרדים מתקשים להתגונן מהשפעותיה של התקשורת:

אין תקשורת מספיק חזקה. כשיש לך בבלפור בואש אז התקשורת דיברו על זה. בבר אילן כל יום יש ואף אחד לא מדבר על זה. גם חרדים פחות בקטע לתבוע, עורכי דין ובלגנים. חילוני רק יקבל, אני לא יודע מי מייצג אותם, אבל אם יש להם כוח, יש להם יותר יח"צנים, התקשורת יותר מפחדת [...] זה [החרדים] לא גוף חזק כמו המפגינים מבלפור, שכל דבר שעשו להם יותר צעקו בתקשורת. בהפגנות של החרדים אין את התקשורת שתצעק (קבוצת גברים 2).

אל מול האמור עד כה מציע הכתב באתר החרדי להשתמש בתקשורת כדי לעודד את המשטרה לפעול:

דוגמה מהשנה האחרונה: במשך שנים חנויות פאות של נשים חרדיות סבלו מהתנכלויות, מנזקים, מהשחתות. פרצו, השחיתו, ממש סבלו מהם, מאיזה קבוצה מאוד קיצונית שמתנגדת לפאות, וזה לא עניין אף אחד. אני עשיתי על זה איזה כתבה, אפילו לא סיקור [...] פרסמתי שפרצו לחנות של פאות, ואז המשטרה נכנסה לתמונה. ואחרי שלושה ימים הייתה הודעה לתקשורת שמשטרת ישראל עשתה מארב ותפסה אדם שהשחית פאות, ואחרי יומיים הייתה עוד הודעה על חנות פאות בבני ברק שהזיקו לה. ואני מכיר את אותו בעל חנות, ובמשך שש-שבע שנים הוא סובל מהם, פתאום זה נהיה חשוב, פתאום זה מעניין את התקשורת. זה המשטרה שלנו, איפה שלא ידברו, פחות ידפוק, פחות ינסו להתקרב לזה בכלל ('), כתב לענייני משטרה).

תיעוד אלימות משטרתית: הצורך חול היעד כלים טכנולוגיים זמינים

לצד תיאור ההימנעות התקשורתית מסיקור אלימות משטרתית כלפי חרדים, הנרטיב השלישי עוסק בתיעוד אלימות משטרתית. התיעוד מגדיל את התפוצה התקשורתית של אירועי אלימות, ולפיכך תורם לגינוי ציבורי שלהם. נטען כי מחד גיסא יש צורך בתיעוד אלימות משטרתית כלפי חרדים, ומאידך גיסא לחרדים אין די כלים טכנולוגיים זמינים לשם כך. כמו כן נטען כי המשטרה מחבלת בניסיונות תיעוד. כך נוצר מחסור בסיקור תקשורת באירועים חרדיים, וממילא למקרים של אלימות משטרתית כלפי חרדים אין תפוצה רחבה, והם אינם מגיעים לתקשורת.

כמה מרואיינים הזכירו את הצורך בתיעוד אלימות משטרתית כלפי חרדים. העיתונאי מהתקשורת הכללית הדגיש שברחוב החרדי שוררת הבנה כי לתיעוד יש חשיבות ככלי להרתעה:

מה קורה אחרי? התמונה רצה באופן ויראלי בכל הרשתות [...] עולות הטענות להתנהגות מושחתת של שוטרים וכו'. אבל שים לב למשהו מעניין, שמקפידים לצלם את זה, מקפידים לשלוח בוואטסאפ ומקפידים ללכת למח"ש [המחלקה לחקירות שוטרים], זאת אומרת שבתוך הכאוס והכעס הגדול עדיין יש אמון שאפשר לטפל בזה, הולכים למח"ש. הרי למה מצלמים את זה? למה זה ויראלי? אתה הרי שומע צעקות במקומות האלה, "לצלם, לצלם", למה לצלם? יש הכרה והבנה שהוא לא יכול לעשות מה שהוא רוצה, השוטר, האמון הבסיסי שאם שוטר מתפרע [...] יטפלו בו, האמון הזה קיים. אחרת, בשביל מה מצלמים, ובשביל מה באים עם זה למח"ש? אני אומר לך בוודאות שעושים את זה כדי ללכת אחרי זה למח"ש, להוציא פיצויים ולהעניש את השוטר (ע', כתב ב'Ynet').

פעיל הרשת כ' מתאר פרויקט אישי של תיעוד אלימות משטרתית:

בגיל יותר מבוגר התחלתי להיות יותר אקטיביסט, ופחות למחות אלא לתעד אלימות שוטרים [...] אני היום מרגיש שיש לי שליחות בהפגנות, לצלם, לתעד, לפרסם ולראות. אבל מה שאני חוויתי או חווה בהפגנה, בעיקר מול מגזר של חרדים וערבים, שיותר נוח להרביץ להם, יותר נוח להתנכל להם, אפילו סתם, מאשר מגזרים אחרים. כי הסיכון של השוטר, דבר ראשון כי חרדים וערבים נתפסים כמיעוט, ומיעוט חלש, אז הרבה יותר נוח להתנכל אליהם, וגם כי לדעתי הם פחות ייפגעו מזה. החרדים פחות חשופים לתקשורת ולמדיה והשוטר פחות יכול להיפגע מזה.

לצד הבנת הצורך בתיעוד האלימות המשטרתית, טוענים המרואיינים כי לחרדים חסרים כלים טכנולוגיים זמינים לתיעוד: "אין מצלמות בציבור החרדי בפלאפונים, וזה בא לידי ביטוי בהפגנות. אם לכל אדם היה מצלמה באייפון זה היה חוסך הרבה דברים. שוטרים שגוררים בחורים לפינות ומפרקים אותם, זה היה נמנע" (קבוצת גברים 3).

מעבר לכך, נטען כי המשטרה מחבלת בניסיונות תיעוד:

- אני מגיע מזה שהשוטר הזיז אותי, הוא התייחס אליי לא יפה, בבלפור יש נגיעה - אז כבר מסריטים.

מראיין: למה חרדים לא עושים את זה?

- ישברו לו את הפלאפון.

- לוקחים את הפלאפון.

- זה מכות שלא נותנות לצלם. ניסיתי לצלם כמה פעמים, מאוד קשה להשיג הסרטה נורמלית. זה עף לכל הכיוונים, אתה חוטף אגרופ משוטר, מה תעשה? לא שייך להוציא

תיעוד ברור. בסוף מביאים לתקשורת, רואים מלא חרדים ביחד ואומרים, החרדים מרביצים לשוטרים, לא ברור מי מרביץ למי. ניסיתי הרבה פעמים לצלם ולא הצלחתי (קבוצת גברים 1).

אם כן, לפי נרטיב זה, בשל היעדר טכנולוגיות תיעוד זמינות, כמו גם האופנים השונים שבהם המשטרה מקשה על התיעוד, נוצר מצב של חוסר סיקור תקשורתי באזורים חרדיים, ובתוך זה מחסור בתיעוד מקרים של אלימות משטרתית כלפי חרדים, ולפיכך מקרים אלה אינם זוכים לתפוצה תקשורתית.

התקשורת החרדית: נרטיב שלילי ביחס למשטרה

לא רק לתקשורת הכללית התייחסו המרואיינים, אלא גם לתקשורת החרדית. מהראיונות עלה כי אמצעי התקשורת החרדיים מציגים את המשטרה באור שלילי, מציינים תמונה קודרת שלה ויוצרים נרטיב שלילי בנוגע אליה באמצעות הבלטה של אלימות שוטרים כלפי חרדים. הדבר נובע מאופייה הדיכוטומי של התקשורת החרדית. לצד זאת הוצג גם יחס אחר, ניטרלי יותר, של התקשורת החרדית כלפי המשטרה. נראה כי זהו ביטוי לפער בין התקשורת החרדית המסורתית, המודפסת, שמציגה עמדה שלילית כלפי המשטרה, ובין התקשורת החדשה, המקוונת, שעמדתה כלפי המשטרה והמדינה פחות נחרצת.

באחת הקבוצות עלתה לדיון דעתם השלילית של חרדים לגבי המשטרה, אשר לתקשורת החרדית יש חלק בהבנייתה: "מְטַעֲנִים, זה דעות קדומות [...] אם הוא צורך תקשורת או נייעס חרדים [...] אין משהו נגד השוטר הספציפי, אבל הגוף של המשטרה זה מסואב" (קבוצת גברים 2).

ע', אחד מעורכי האתר **חרדים 10**, מספר כי התקשורת הפנים-מגזרית מדגישה מקרים של אלימות משטרתית כלפי חרדים: "זה גם הובלט אחר כך בתקשורת החרדית. אני גם הייתי מייסד של אתר חרדי בשם **חרדים 10** [...] אני יכול להגיד לך שתמיד כשזה מגיע, זה מגיע מיד לכותרות הראשיות [...] נותנים לזה מקום מאוד בולט".

גם ש', קצין המשטרה, התייחס לנטייתה של התקשורת החרדית להציג את המשטרה באור שלילי:

התקשורת החרדית, באופן אוטומטי, אם יש אירוע של משטרה וחרדים, העמדה האוטומטית היא שהמשטרה עשתה לא טוב. אפרופו קורונה ואירועי אלימות, היה את המשפחה ההיא בגבעת זאב שעשו חתונה בחצר של הבית, ובאופן אוטומטי האמירה הייתה שבגלל שהוא חרדי שברו לו את האף. ואז כשיצאו מצלמות הגוף של השוטרים התברר בכלל שהוא זרק בקבוק שמן על השוטרים, שהתנפץ על הרצפה, ואז הוא

החליק בעצמו על השמן ונחבל עם הפרצוף במשטח העבודה במטבח ושבר לעצמו את האף. אבל התמונה שיוצאת בסוף זה שוטרים שגוררים מישהו חרדי עם פרצוף שבור, כמעט מחוסר הכרה, זה מה שיוצא. האם מישהו טרח להדגיש שזה לא היה האירוע? תשאל אנשים היום ורוב האנשים סבורים עדיין שהשוטרים הכו אותו.

לדבריו, לתקשורת החרדית אופי דיכוטומי שמתבטא גם בסיקורי אירועים משטרתיים:

התפיסה היא מאוד שחור-לבן, הם או נגדנו או בעדנו, או שהאדם הוא טוב או שהוא רע. אין אדם שעושה דברים טובים וגם רעים [...] אני חושב שזה החוט השני שעובר בין כל התפיסה החרדית של בחור ישיבה שצורך תקשורת בצורה, לרוב, כפי שאמרת, מיד שנייה, בצורה מתוכנת, והרבה פעמים האמירה של "עושים נגדנו" כבר מוטמעת במקום שבו הוא צורך את החדשות, וזה מחזק אצלו, יש פה גם הטיית אישוס מאוד חזקה, הם נגדנו. הא, הנה, תראו איך הם נגדנו.

לעומת זאת, באחת הקבוצות הציגו המרואיינים יחס מורכב של התקשורת החרדית כלפי המשטרה, שאינו רק שלילי, אלא דו-ערכי:

הציבור החרדי רואה את המשטרה בשני כובעים, גם בצורה של אכיפה וגם בצורה של רדיפה. בשתי הקצוות היא אוזחת [...] מרגיש שיש פה רדיפה על רקע דתי. אני חושב שהעניין של הרדיפה בקורונה התעצם מאוד, בצורה מאוד גדולה, וגם יש חלק מאוד גדול בתקשורת החרדית שמעצימה את הדבר הזה (קבוצת גברים 4).

הכתב בתקשורת הכללית טען כי יחסם השלילי של החרדים למשטרה הוא פרקטיקה שכבר אינה נצרכת בקהילה, מלבד בעיתות משבר, ולמעשה מדובר במס שפתיים:

יש הבנה היום שאנחנו לא חיים בתוך אוטונומיה [...] יש הבנה שאנחנו חיים בתוך מדינת ישראל ואנחנו חייבים להתכתב איתה. כשזה מגיע לשאלות הרות גורל כמו הקורונה, משפט נתניהו, משפט דרעי ב-99', אז עולה התפיסה הגלותית שבאה ואומרת "אנחנו בגלות" ו"מנסים לרדוף אותנו", את היהודים. אבל זה לא מחזיק מים, זאת הטענה שלי. זה טוב לשאלות הספציפיות, הגדולות, לא ביום-יום, שם אני חושב שאף אחד לא מאמין בזה באמת. כשזה מגיע לשאלות גדולות מאוד, אז עולה התחושה, אבל לא רק המשטרה, יש תחושה שיש מאבק תרבותי מאוד גדול, שהמשטרה, כזרוע ביצוע של התרבות שכנגד, מנסה לאכוף את התרבות שלהם עלינו (ע', כתב ב' Ynet).

התקשורת ככלי לריפוי מערכת היחסים בין המשטרה והחרדים

בחלק האחרון של הממצאים תוצג התפיסה כי התקשורת יכולה לתרום לריפוי מערכת היחסים ולביסוס אמון בין המשטרה והחרדים. כאמור, בנרטיב השני התקשורת הוצגה כמחבלת בניסיונות ההידברות בין הצדדים. אולם מרואיינים הביעו משאלה לשיקום יחסים אלו, והצביעו על התקשורת כפלטפורמה אפשרית לעבודה משותפת, שדרכה המשטרה תוכל לפנות אל חרדים בשפתם, לפרסם את פעילותה בקרב הקהילה

ולהשקיע ביחסי ציבור ייעודיים לקהילה, וגם הקהילה החרדית מצידה תוכל לקבל אחריות על שיפור היחסים. משאלה זו נובעת מקיומו של אמון במשטרה, אשר מהווה בסיס חשוב לשיתופי פעולה.

באחת מקבוצות הנשים תוארה ציפייה שהמשטרה תפנה אל הקהילה החרדית בשפתה דרך התקשורת החרדית:

משרד הבריאות, כל הזמן אני רואה מודעות שלהם שמנסחות לציבור החרדי, מתאימות לציבור החרדי [...] מה שהם משדרים זה הרגשה, אנחנו מנסים לדבר בשפה שלכם, אתם חשובים לנו, אנחנו רוצים לדבר איתכם. אף פעם לא ראיתי משהו כזה מהמשטרה, כלום, בשום עיתון חרדי. הם יכולים לפרסם לפני ל"ג בעומר, לפני פורים, לעשות ראיונות עם שוטרים, יש לי הרבה רעיונות. צריך מחלקה שלמה של יחסי ציבור שעובדת עם הציבור החרדי (קבוצת נשים 1).

הצורך להשקיע ביחסי ציבור, ואף לפרסם את פעילות המשטרה בקרב הקהילה החרדית, נידון בקבוצה זו גם בהמשך:

אני חושבת שהיא [המשטרה] צריכה יותר להשקיע ביחסי ציבור ושיווק של מה שהיא עושה. בלספר סיפורים שהם נוגעים ללב, שהם אנושיים, לספר את מה שהיא עושה, תשעים ומשהו אחוז ממה שהמשטרה עושה - לא יודעים [...] לייחצן את הדברים הטובים שהיא עושה, להשקיע באיך להעביר את המסרים שלה לציבור [...] דבר שני, אני חושבת שהם צריכים להעסיק אנשים חרדים, כמו שאמרת, בכמות גבוהה, ואנשי מפתח, לא שוליים, ולעבוד יותר.

גם ש', קצין המשטרה, טען כי המשטרה צריכה להשתמש בתקשורת כדי ליידע את הציבור החרדי על פעולותיה למענו, וכך להגביר את אמונו בה:

אחד הדברים שאני מנסה לומר למשטרה, לחטיבת הדוברות והתקשורת, להפיץ את המידע הזה, להפיץ סיכומי פניות של תחנת בני ברק [...] אלעד, של תחנת מודיעין עילית, ביתר עילית, להראות. החרדים חיים בתחושה ש"אנחנו לא צריכים משטרה כי אין אצלנו פשיעה". הם לא מכירים את תופעות הפרוטקשן בירושלים ובבני ברק, הם לא יודעים שיש אנשים עם זקן מאוד יפה שמדברים בלשון הקודש ומתפללים שלוש תפילות ביום והם עבריינים ממעלה ראשונה [...] אנשים לא יודעים שחנות [...] ברחוב מאה שערים פינת בית ישראל משלמת פרוטקשן כל חודש לנטורי קרתא, הם לא יודעים [...] החרדי הממוצע חושב שבחברה החרדית אין פשיעה, ואם המשטרה תפיץ את התופעות האלה החרדי ידע שאל"ף, יש פשיעה וצריך את המשטרה, ובי"ת, שהמשטרה עושה. כיום החרדי אומר, "למה אני צריך את המשטרה? אולי לפעמים אני צריך, אבל ביום-יום, איפה אני צריך אותם?" והמידע הזה יכול מאוד לתרום גם לתחושת הצורך, וכשיש את זה יש יותר נכונות לקבלה.

באחת הקבוצות עלתה קריאה לאזרחים חרדים לקבל אחריות על שיקום מערכת היחסים עם המשטרה, שכן יש הדדיות ביחסים אלו, והמלאכה לא מוטלת על המשטרה בלבד:

אני אומרת שיש אחריות גם על האזרח, לא להאשים רק את המשטרה. אנשים אומרים, "משטרה, משטרה, משטרה". מה אתה עשית? לא כולם ניסו ופנו, יש כאלה שרק מתלוננים ורק מכירים את המשטרה מסיפורים, יכול להיות שלו רק כל אחד ואחד היו מתאמצים כדי ליצור קשר חיובי למשטרה, גם היה קורה משהו. צריך לקחת אחריות על שני הצדדים (קבוצת נשים 1).

א', רב המחוז במשטרה לשעבר, שבמסגרת תפקידו עסק רבות ביצירת שיתופי פעולה בין המשטרה לקהילה החרדית, הציע דרך מוגדרת יותר לשיפור מערכת היחסים, שאינה נוגעת למדיה:

הבעיה היא הרבה יותר עמוקה ממשטרה וחברה חרדית. המשטרה היא המראה של החברה שלנו, ולכן צריך לעסוק בגישור, בשיח משותף [...] הפתרון הוא זה: ליצור מעגלים של שיח. כי אתה מוזן מהתקשורת על החרדים, החרדים מוזנים מהתקשורת על המשטרה, ולא מכירים שיש שוטרים טובים, שעושים את הדברים אחרת, וההיכרות הבינאישית מורידה המון מחיצות.

כדי לסיים את הפרק הנוכחי בנימה אופטימית יובאו דבריו של ע', כתב Ynet, אשר חזר כמה פעמים על הטענה כי ניתן לשפר את מערכת היחסים. לדבריו, עדיין קיים אמון בין החרדים והמשטרה - אמון שגם לתקשורת החרדית יש תפקיד בבנייתו - המהווה בסיס לעבודה משותפת: "בסוף יש התכתבות, אמון, הבנה שהמשטרה - יש עם מי לדבר. אתה רואה שמקפידים לצלם את הביקורים של הניצבים ומפקדי המחוז אצל הרבנים הגדולים, הרב קנייבסקי, אתה רואה את זה, גם זה עולה באתרים החרדים".

דין

כדי להשיב על שאלת המחקר - כיצד תופסים חרדים בישראל את תפקידה של התקשורת במערכת היחסים בינם ובין המשטרה? - נערכו ראיונות קבוצתיים וראיונות עומק אישיים. מהראיונות עלה נרטיב חרדי שלפיו הן התקשורת הכללית והן התקשורת החרדית אינן מיטיבות עם מערכת יחסים זו, ואף פוגעות בה, כל אחת בדרכה. בו בזמן, הובעה תקווה כי התקשורת תעזור בשיקום יחסים אלו. הממצאים מיינו לחמש תובנות: (1) על פי הנרטיב החרדי, התקשורת הכללית יוצרת דימוי שלילי ומכליל של הקהילה החרדית כפורעת חוק, מהנדסת את התודעה הציבורית ומסיתה נגד חרדים. הדבר גורם לשיטור יתר וליחס שלילי של המשטרה כלפי הקהילה; (2) על פי הנרטיב השני, התקשורת לא מגנה אלימות משטרתית כלפי חרדים. התקשורת יכולה לשמש

מנגנון בקרה לפעילות המשטרה, ובכך למנוע התנהלות בלתי הוגנת כלפי אזרחים, אך חרדים אינם זוכים להגנה כזו; (3) יש צורך בתיעוד אלימות משטרתית זו, כדי לאפשר סיקור תקשורתי שיוביל לגינויה, אולם הכלים הטכנולוגיים הדרושים לכך אינם זמינים לחרדים; (4) התקשורת החרדית המסורתית הוצגה כמייצרת נרטיב שלילי בנוגע למשטרה, כחלק מאופייה הדיכוטומי, בעוד עמדותיהם של אמצעי תקשורת חרדיים חדשים הן ניטרליות יותר; (5) התקשורת נתפסת ככזו שבכוחה לתרום לשיפור מערכת היחסים בין המשטרה לחרדים.

הממצאים מדגישים דו־ערכיות ביחסם של חרדים כלפי המשטרה. מחד גיסא, נמצאה נטייה להאשים גורמי משטרה, ואף ייחוס כוונות לפגיעה מכוונת בחרדים. מאידך גיסא, הובעו רצון ונכונות לשיתוף פעולה עם המשטרה. דו־ערכיות זו משקפת יחס מורכב כלפי המדינה והאזרחות בה, ויחס של דחייה וקבלה שנמצא גם בתחומים נוספים (לדוגמה: גבל ווסרמן, 2017). ניתן גם לשייך יחס זה לשינויים המתרחשים בשנים האחרונות בחלקים מהקהילה החרדית, וכוללים תהליכי ישראלזציה (בראון, 2021; כהנר, 2020). הדיון שלהלן יעמיק בשלושה היבטים שעלו מן הממצאים: התקשורת החרדית המשנתה ויחסיה עם המשטרה; תחושת האיום של הקהילה החרדית, דרך תאוריית האיום הבין־קבוצתי; וסוגיית הכללת החרדים, דרך הגדרת הקהילה החרדית כקהילה מדומיינת.

התקשורת החרדית המשתנה ויחסיה עם המשטרה

כפי שצוין בסקירת הספרות, לתקשורת החרדית מדיניות מכוונת של הימנעות מסיקור פשיעה מתוקף "זכות הציבור שלא לדעת" (לוי, 1988; Cohen, 2012). חרדים הצורכים תקשורת פנים־מגזרית אינם נחשפים לפעילות המשטרה למען הציבור ולמלחמתה בפשיעה, מה שעשוי להוביל להתגבשות נרטיב שלילי ביחס למשטרה, ואף לביסוס תחושת קיפוח, כפי שאירע בעת מגפת הקורונה (Adini et al., 2023). עם זאת, בתקשורת החרדית המקוונת מועסק כתב לענייני משטרה, מתוך אמונה ב"זכות הציבור לדעת" (Gering & Cohen, 2023). אם כן, הגבלת המידע בתקשורת החרדית אינה מוחלטת, והיא מאפיינת בעיקר את העיתונות המסורתית המפלגתית (קפלן, 2006). בתקשורת החדשה, המקוונת, ניכרת מגמת שינוי לא רק בפלטפורמה אלא גם בתוכן (כהנר, 2020). אף על פי שהתכנים בה מותאמים לציבור החרדי, הם מבטאים גמישות רבה יותר מזו שניתן למצוא בהתקשורת החרדית המסורתית. שינוי זה משקף מגמה רחבה יותר בקהילה החרדית, הנוכחת גם במקדים נוספים, מגמה שמבטאת את שוליה של הקהילה ההולכים ומתגוונים (כהנר, 2020; בראון, 2021). מעבר לכך, ניתן לשער כי חשיפה לפעילות משטרתית באמצעי התקשורת החרדיים המקוונים

תשפר את עמדות הציבור החרדי כלפיה. זאת בהתאם למחקר שמצא כי צריכת מידע תקשורתית הכולל סיקור של אירועי פשיעה מגבירה את האמון במשטר (Callanan & Rosenberger, 2011).

עוד עלתה מהמחקר ציפייה של חרדים כי התקשורת תתרום לריפוי מערכת היחסים בינם ובין המשטרה, ואף הוצעו מספר דרכי פעולה לשם כך. המלצות אלה תואמות ספרות מחקרית הטוענת כי כדי לשמר את הלגיטימיות שלהם, ארגוני משטרה זקוקים לשליטה אסטרטגית בסביבתם החיצונית, וכי שימוש במערכת היחסים שלהם עם התקשורת החדשותית היא אחת הדרכים היעילות לעשות זאת (Cooke & Sturges, 2009). ואכן, ארגוני משטרה מסוימים עושים שימוש פעיל ואסטרטגי בכלי תקשורת לשם ניהול תדמיתם הציבורית. במקרים אלו נוצרת תלות הדדית בין המשטרה לתקשורת: קציני הסברה במשטרה משתמשים בתקשורת לקידום הארגון, ואנשי התקשורת נהנים מכך שיחידות קשרי העיתונות של המשטרה מעבירות אליהם בקביעות נתונים המאפשרים להם ליצור בקלות תכנים מרתקים ועדכניים (Chermak & Weiss, 2005). אם כן, המשטרה והתקשורת החרדית, בדגש על התקשורת המקוונת, יכולות לשתף ביניהן פעולה למען שיפור מערכת היחסים בין הקהילה החרדית למשטרה. בדומה לממצאים אחרים במחקר הנוכחי, ניתן לתרגם גם המלצה זו ליחסיהן של קבוצות מיעוט אחרות עם המשטרה.

יחסי חרדים-משטרה בתקופת משבר: תחושת איום דו־כיוונית

המחקר, שנערך בעת משבר הקורונה, הוביל לתובנות על מערכת היחסים בין הקהילה החרדית למשטרה הן בתקופות משבר והן בזמני שגרה. על פי תאוריית האיום הבין־קבוצתי, המציעה מבט פסיכולוגי־חברתי על מערכות יחסים בין קבוצות, איום נתפס מפני קבוצה מעורר תגובות שליליות כלפיה. ככל שהאיום גדל, התגובות מקצינות. מעבר לכך, השתייכות לקבוצה גורמת לפרט לפרט להתפרקותה, ופחד זה מתעצם בזמני משבר. לפיכך, מפגש בין קבוצות בזמני משבר עשוי להוביל למתחים ויריבויות. התאוריה מתייחסת לשני סוגי איום: ריאלי וסימבולי, שכל אחד מהם נחוה ברמת הפרט וברמת הקבוצה (Stephan et al., 2009). ניתן לבחון את ממצאי המחקר דרך הפריזמה של תאוריה זו, כאשר קבוצת הפנים היא הקהילה החרדית וקבוצת החוץ היא החברה הישראלית, המיוצגת כאן בידי התקשורת והמשטרה. אומנם, כאמור, גם בזמני שגרה התקשורת מציגה את החרדים כמאיימים על החברה (Shukrun-Nagar, 2014) ושוטרים תופסים אותם כאיום (שורצולד וויצמן־שגיא, 2019), אך בעת משבר הקורונה חרדים נתפסו באופן בולט אף יותר כמסכנים את הציבור ובריאותו (שטרן ווייזר, 2021; Shomron, 2022). מעבר לכך, הטלת האשמה בתקופת משבר הקורונה על החרדים,

שנתפסו כמאיימים, באה לידי ביטוי בשרטוט גבול דמיוני סביב הקהילה החרדית, שהבדיל אותה משאר הציבור, ובהטלת חוקים נפרדים עליה, כגון סגרים. גבולות חברתיים אלה ביטאו חסמים פסיכולוגיים וחזקו את הגבולות ואת ההפרדה הקיימים בין הקבוצות (Gilman, 2021). מערכת היחסים בין שתי הקבוצות בתקופת משבר הקורונה שיקפה באופן מוקצן את מערכת היחסים בזמני שגרה, שבהם כל קבוצה מבנה את השנייה כ"אחר" מאיים (סעיד, 2000). הבניית הזולת כ"אחר" בזמני שגרה מעצבת את המציאות, וביטוייה מתגלים ביתר שאת בזמני משבר. ממצאי המחקר מראים כי תחושת האיום היא דו־כיוונית: לא רק החברה הישראלית חשה שהקהילה החרדית מאיימת עליה, אלא גם חרדים חשים מאוימים מהחברה הישראלית ומסוכנותיה - התקשורת והמשטרה. חרדים חשים איום ריאלי - חשש לגבי קיומם הפיזי ומשאביהם, וגם איום סימבולי - חשש מהשתלטות על תרבותם. נראה שטענתה של דאגלס, כי משבר מעמיק שסעים חברתיים (Douglas, 1992), תואמת את התרחבות הפער בזמן המשבר בין הקהילה החרדית לחברה הישראלית ונציגותיה הנידונות כאן: המשטרה והתקשורת.

הכללת חרדים: קהילה מדומיינת

הכללת החרדים לכדי מקשה אחת עלתה בממצאים בשני היבטים. לפי הנרטיב החרדי, התקשורת הכללית מציגה את הקבוצות החרדיות כולן כקהילה אחידה אחת. לטענה זו יש ביסוס מחקרי (Shukrun-Nagar, 2014), כמו גם לטענה כי בתקופת משבר הקורונה התקשורת תייגה את כלל החרדים כפורעי חוק (שמריהו־ישורון ושרון, 2021; Gilman, 2021; Yögev, 2021). הכללה מוכחת זו מצד גורמים חיצוניים, שעליה מבוסס הנרטיב של אי־שוויון ואפליה, גברה בתקופת המשבר. נוסף על כך, המחקר מצא כי גם חרדים נוטים להכללה עצמית, כלומר לראיית עצמם כקבוצה אחת בזמני משבר. בעיתות שגרה תת־הקבוצות החרדיות אומנם חלוקות ביניהן מבחינה אידאולוגית, לא מתערות זו בזו ומקפידות להבליט את ההבדלים ביניהן, אולם בזמן משבר, כאשר אחת הקבוצות מופלית לרעה, נוצרת אחוות חרדים ותחושה של שותפות גורל. כמסגרת תאורטית לדיון בהכללה עצמית זו אציע את המושג "קהילה מדומיינת" (Imagined Community) שטבע אנדרסון (Anderson, 1991), חוקר הלאומיות המודרנית. מושג זה מתייחס לקבוצת אנשים גדולה המאוחדת סביב רעיון מלכד אשר גורם לה לפעול כקהילה, על אף שבפועל הקשר, הדמיון ואף ההיכרות בין הפרטים או הקבוצות המרכיבים את הקהילה מזעריים או לא קיימים. עם זאת, תודעת הקהילה חזקה מאוד בקרב חברי הקבוצה, החשים שותפות עם כלל חברי הקבוצה הגדולה. לטענתי, הקהילה החרדית מתנהלת כקהילה מדומיינת. למרות השונות הגדולה בין תת־הקבוצות, חבריה

חשים שייכות אליה ושותפות גורל עם שאר החברים בה. בין תת־הקבוצות החרדיות שוררים פערים תרבותיים ואידאולוגיים ואף מחלוקות - בפרט לנוכח התרחבות הקהילה והתרופפות המכנים המשותפים בין חבריה, כמו גם התרחבות שוליה ברמה הגיאוגרפית וריבוי הקבוצות והאידאולוגיות השונות - אולם כל אלה לא מונעים מחברי הקהילה לראות בעצמם מקשה אחת. הכללה עצמית זו מתעצמת בזמני משבר, כאשר הקהילה חווה איום או התנגדות מצד גורמים חיצוניים, ובתגובה מגבירה את התנגדותה שלה. כלומר, נראה כי משברים מחזקים את המשותף ואת תחושת השותפות בין חברי הקהילה המדומיינת. למרות השוני הרב הקיים בעיתות שגרה, הרי בזמני משבר הדמיון גובר עליו (Bergman et al., 2017; Gado & Fishof, 2023).

במחקרים עתידיים, ניתן לבחון כיצד הממצאים הנוגעים למערכת היחסים בין החרדים למשטרה באים לידי ביטוי בסוגיית האזרחות של חרדים, כמו של מיעוטים אחרים, במצבי משבר או בשגרה. במחקר זה כשליש מהמרוואיינים היו נשים, וכשני שלישי היו גברים. במחקרים עתידיים מומלץ לראיין מספר שווה של גברים ונשים, או לערוך השוואה בין יחסם של גברים חרדים ליחסן של נשים חרדיות כלפי המשטרה. נוסף על כך, כדאי להרחיב את המחקר לגופי מדינה אחרים, כאשר מערכת היחסים בינם ובין חרדים תשמש מקרה בוחן לבחינת האזרחות החרדית. כמו כן מומלץ לערוך סקירה משווה בין אמצעי תקשורת חרדיים לאמצעי תקשורת כלליים, ובין התקשורת החרדית המסורתית לזו המקוונת. מחקר תוכן שיכלול סקירה מתודית של כלי תקשורת חרדיים וכלליים עשוי לשפוך אור נוסף על מערכת היחסים בין חרדים למשטרה כפי שהיא משתקפת בתקשורת, וניתוח תוכן שיתמקד גם בתקשורת חזותית יסייע לחשוף את עומק המתחים.

הערות

- 1 הפלג הירושלמי הוא האגף הקיצוני של המגזר הליטאי. במקורו הורכב פלג זה מחרדים ירושלמים, ומכאן כינויו. קיצוניותו של הפלג הירושלמי יחסית לשאר הקהילה החרדית באה לידי ביטוי בעמדות קנאיות ובלתי מתפשרות, בעיקר בנוגע לאוטונומיה במערכת החינוך ובסוגיית הגיוס לצה"ל, וביחס מסויג ואף עויין למדינה ולציונות. ככלל, קבוצה זו מחזיקה בעמדות תקיפות ונוקשות (בראון, 2017, עמ' 95-97).
- 2 אתר אינטרנט שבו מסוקרים נושאים הנוגעים לקהילה החרדית.

רשימת המקורות

- בן-פורת, ג' וגאדו, ת' (2023). אלמלא מראה של מלכות: אזרחים חרדים והמטרה. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- בראון, ב' (2021). **חברה בתמורה: מבנים ותהליכים ביהדות החרדית**. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- בראון, ב' (2017). **מדריך לחברה החרדית**. עם עובד והמכון הישראלי לדמוקרטיה.
- גבל, א' ווסרמן, ו' (2017). קולות חדשים בתקשורת החרדית או אותה הגברת בשינוי אדרת? **תרבות דמוקרטית**, 17, 109-130.
- גיגי, מ', גוז'נסקי, י' וגוטמן, א' (2021). חוק אחד, נרטיבים רבים: מסגור הדיונים על חוק הלאום בעיתונות הכתובה והאינטרנטית בעברית ובערבית. **קשר**, 57, 131-154.
- הלינגר, מ' וראשי, צ' (2011). המיעוט החרדי והתקשורת בישראל: בסיס לדיאלוג תרבותי המבוסס על תפקיד התקשורת בעיצובה של חברה אזרחית. **תרבות דמוקרטית**, 13, 119-139.
- הרמן, ת', ענבי, א', קפלן, י' וספול'ניקוב, א"א (2021). **מדד הדמוקרטיה 2021**. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- כהן, י' (2013). עידן המידע והזהות החרדית הדתית. **קשר**, 44, 3-9.
- כהנר, ל' (2020). **החברה החרדית על הציר שבין שמרנות למודרניות**. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- לבנקרון, נ' (2020). תפקידה של משטרת ישראל בכינונה של אזרחות חרדית: המחאה על חילול השבת בירושלים (1956-1948). **משטרה והיסטוריה**, 2, 115-156.
- לוי, א' (1988). **החרדים**. כתר.
- סיון, ע' (1991). תרבות המובלעת. **אלפיים**, 4, 45-98.
- סעיד, א' (2000) **אוריינטליזם** (תרגום: עתליה זילבר). עם עובד.
- קפלן, ק' (2006). **רבות רעו"ת צדיק: קווים לתולדות העיתונות החרדית בישראל, למאפייניה ולהתפתחותה**. אוניברסיטת תל אביב - מכון חיים הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה.
- רטנר, א' (2009). **תרבות החוק: מערכת החוק והמשפט בראי החברה הישראלית, מחקר אורך 2009-2000**. האוניברסיטה העברית בירושלים, מרכז שאשא למחקרים אסטרטגיים.
- שורצולד, י' וויצמן שגיא, ל' (2019). בחינת התוקף האמפירי של תאוריית האיום הבין-קבוצותי על התייחסות שוטרים לקבוצות מיעוט בישראל. **מגמות**, נד(2), 299-334.
- שטרן, מ' ווייזר, ח' (2021). **שומרים מרחק? מגפת הקורונה והיחסים בין הקבוצות בירושלים**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

- שמריהו ישרורן, י' ויטרן, ש' (2021). נקודת מפנה? השפעת משבר הקורונה על תפיסות ערכיות בחברה החרדית. *סוציולוגיה ישראלית*, כא(2), 48-54.
- שקדי, א' (2003). *מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תיאוריה ויישום*. רמות.
- Adini, B., Cohen, Y., & Spitz, A. (2022). The relationship between religious beliefs and attitudes towards public health infection prevention measures among an Ultra-Orthodox Jewish population during the Covid-19 Pandemic. *International Journal of Environment Research & Public Health*, 19(5), 2988.
- Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.
- Ben-Porat, G., & Yuval, F. (2019). *Policing citizens: Minority policy in Israel*. Cambridge University Press.
- Bergman, Y. S., Horenczyk, G., & Abramovsky-Zitter, R. (2017). Perceived discrimination and well-being among the Ultra-Orthodox in Israel: The mediating role of group identity. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48, 1320–1327.
- Callanan, V. J., & Rosenberger, J. S. (2011). Media and public perceptions of the police: Examining the impact of race and personal experience. *Policing & Society*, 21(2), 167–189.
- Chermak, S., & Weiss, A. (2005). Maintaining legitimacy using external communication strategies: An analysis of police-media relations. *Journal of criminal justice*, 33(5), 501–512.
- Cohen, Y. (2005). Religion news in Israel. *Journal of Media & Religion*, 4(3), 179–198.
- Cohen, Y. (2012). *God, Jews and the media: Religion and Israel's media*. Routledge.
- Cohen, Y. (2015). The Israeli rabbi and the Internet. In H. A. Campbell (Ed.), *Digital Judaism* (pp. 183–204). Routledge.
- Cohen, Y. (2017). The media challenge to Haredi rabbinic authority in Israel. *ESSACHESS – Journal for Communication Studies*, 10(2), 113–128.
- Cohen, Y., & Spitz, A. (2022). Israeli information policy, Covid-19, and the Ultra-Orthodox Haredim. *Religion & Social Communication*, 20(1), 45–67.
- Cooke, L., & Sturges, P. (2009). Police and media relations in an era of freedom of information. *Policing & Society*, 19(4), 406–424.

- David, Y., & Baden, C. (2017). Reframing community boundaries: The erosive power of new media spaces in authoritarian societies. *Information, Communication & Society*, 23(1), 110–127.
- Douglas, M. (1992). *Risk and blame: Essays in cultural theory*. Routledge.
- Duetsch, N. (2009). The forbidden folk, the cell phone holocaust, and other Haredi encounters with technology. *Contemporary Jewry*, 29(1), 3–21.
- Gado, T., & Fishof, D. (2023). Spectrum of response styles in a religious-Orthodox community to civilian disasters: The responses of the Haredi community to the Meron crowd crush (2021) as a case study. *Religions*, 14(3), 294.
- Gering, T., & Cohen, Y. (2023). “The Torah shelters and saves”: Covid-19 pandemic and the framing of health risks in Israeli Ultra-Orthodox religious media. *Journal of Religion, Media and Digital Culture*, 11(2), 250–273.
- Gesualdo, N., Weber, M. S., & Yanovitzky, I. (2020). Journalists as knowledge brokers. *Journalism Studies*, 21(1), 127–143.
- Gilman, S. L. (2021). Placing the blame for COVID-19 in and on Ultra-Orthodox communities. *Modern Judaism*, 41(1), 1–30.
- Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel*. Princeton University Press.
- Harding, S. (1991). Representing fundamentalism: The problem of the repugnant cultural Other. *Social Research*, 58(2), 373–393.
- Klockars, C.B. (1985). *The idea of police*. Sage.
- Korstjens, I., & Moser, A. (2018). Series: Practical guidance to qualitative research. Part 4: Trustworthiness and publishing. *European Journal of General Practice*, 24(1), 120–124.
- Marciano A. & Yadlin, A. (2023). Media coverage of Covid-19 state surveillance in Israel: The securitization and militarisation of a civil-medical crisis. *Media, Culture & Society*, 44(3), 445–463.
- Murphy, K., Tyler, T. R., & Curtis, A. (2009). Nurturing regulatory compliance: Is procedural justice effective when people question the legitimacy of the law? *Regulation & governance*, 3(1), 1–26.
- Rigoni, I. (2005). Challenging notions and practices: The Muslim media in Britain and France. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(3), 563–580.

- Shomron, B. (2022). How the media promotes security and affects stigma: The cases of Ultra-Orthodox “Haredi” Jews and Palestinian-Israelis during the Covid-19 pandemic. *Western Journal of Communication*, 87(4), 535–555.
- Shukrun-Nagar, P. (2014). “About 1000 Haredim, members of Ha’eda Haharedit”: Linguistic patterns and rhetorical functions of generalizations in the Israeli news. *Israel Studies*, 19(3), 154–186.
- Smith, B. (2016). Narrative analysis in sport and exercise: How can it be done? In B. Smith & A. C. Sparkes (Eds.), *Routledge handbook of qualitative research in sport and exercise* (pp. 282–295). Routledge.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., & Morrison, K. (2009). Intergroup threat theory. In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* (pp. 43–59). Routledge.
- Tyler, T. R. (2004). Enhancing police legitimacy. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 593, 84–99.
- Yogev, D. (2021). Social capital transformation and social control: What can we learn from the changing style in communication between religious communities and the police during COVID-19. *Policing and Society*, 32(6), 794–815.
- Waltz, M. (2005). *Alternative and activist media*. Edinburgh University Press.